

یوهنتون سلام
یوهنخی شریعات و قانون
دیپارتمنت تفسیر و حدیث

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
ریاست یوهنتونهای خصوصی

وحدت موضوعی در سوره احزاب

رساله ماستری

محقق: **محمد انیسور "چتی"**
استاد راهنما: **دکتر مصباح الله هیدالقی**

سال 1399 ه. ش - 1442 ه. ق

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
حدیث و تفسیر دیپارتمنت

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
ریاست پوهنتونهای خصوصی

وحدت موضوعی در سوره احزاب

رساله ماستری

محصل: عبد الظهور «جنتی»
استاد رهنما: دکتور مصباح الله عبدالباقي

سال 1399 هـ ش 1442- هـ ق

رسالة محمد

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دیارتمنت تفسیر و حدیث

بورد ماستری

تصدیق نامه

محترم عبدالظهور ولد عبدالشکور: ID نمبر SH-MST-97-344 محصل دور چهارم تفسیر و حدیث که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: وحدت موضوعی در سوره احزاب به روز پنجشنبه تاریخ ۱۴۰۰/۱/۱۹ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق د ۸۸ (نمره په عدد) هشتاد و هشت (نمره په حروفو) گردید.

موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	استاد محمد نعیم جلیلی	عضو هیات	
۲	دکتور محمد عارف عطانی	عضو هیات	
۳	دکتور مصباح الله عبدالباقي	استاد رهنما و رئیس جلسه دفاع	

..... معاون علمی

..... آمر بورد ماستری

خلاصه

سوره احزاب دارای هفتاد و سه آیه بوده و مشتمل است بر معارف، احکام، عبرت ها و مواظبی چند، و داستان جنگ احزاب و داستان یهودیان بنی قریظه. سیاق آیات آن شهادت میدهد که از سوره های است که در مدینه نازل شده است.

این سوره بخشهای از زندگانی مسلمانان را که از بدر شروع و تا قبل از صلح حدیبیه ادامه داشت در بر می گیرد، این سوره از تصویر واقعی و پر از رخداد های دوران زندگانی مسلمانها در مدینه حکایت می کند، از رهنمون های سخن می گوید که در جامعه اسلامی نوپا بوجود آمده است که این رهنمون ها به اصل عقیده به الله تعالی و پیروی از پیامبر وی پیوند می خورد، و سر آغازیست که همه رخداد ها و حوادث را به اصل بزرگ وحی که تسلیم شدن به احکام الهی است پیوند می دهد، تا مسلمانان از برنامه های که الله تعالی برگزیده است پیروی کنند.

این سوره راه و روش جامعه اسلامی را تنظیم کرده و اصول عقیده و ارکان شریعت را ذکر می نماید، عادات و اخلاق را یا تعدیل یا باطل می سازد، مسلمانان را در همه امور به اطاعت از اسلام فرا می خواند، از جنگ احزاب، بنی قریظه، از موضع گیری های کافران، یهود و منافقان، و از دسیسه و توطئه های ایشان در برابر مسلمان ها، و از آثاری که از جنگ ها و غنیمت ها در زندگی مسلمانان به دنبال داشته صحبت می نماید، کیفر کسانی را که پیامبر صلی الله علیه و سلم را آزار داده و تهدید نموده اند بیان می کند، وقوع و حوادث قیامت را واضح ساخته و مقام والای کسانی را که امانت سنگین شریعت، امانت عقیده و استقامت، امانت دعوت و شکیبائی، امانت قبول کردن تکالیف و مشکلات و امانت تطبیق آنرا در زندگی به دوش دارند بیان می کند.

در این رساله من ثابت ساخته ام که سوره احزاب در ظاهر با وجود داشتن موضوعات مختلف، مقاطع آن با هم و با « تسلیم شدن به احکام الهی » که محور سوره است ارتباط ناگسستنی دارند که این ارتباط وحدت موضوعی را در سوره ثابت ساخته و از مهمترین صورت های اعجاز قرآن به شمار رفته و بیانگر این است که قرآن کریم ساخته دست انسان نبوده بلکه کتاب پروردگار عالمیان است که بشر توان آوردن مثل آن را تا روز قیامت ندارد.

فهرست موضوعات

موضوع	صفحه
1- مقدمه	1
2- تمهید	7
3- وحدت موضوعی	11
4- فائده دانستن وحدت موضوعی در فهم تفسیر قران کریم	12
5- مقطع اول: عظمت و مکانت پیامبر اسلام	19
6- مقطع دوم: تصحیح مفاهیم اجهماعی	23
7- مقطع سوم: ولایت عام پیامبر اسلام بالای مؤمنین	29
8- مقطع چهارم: پیروزی مؤمنین بر گروه های متهاجم و نقش منافقین در غزوه احزاب	34
9- مقطع پنجم: معرفی قدوه حسنه و پیروانش	42
10- مقطع ششم: نتیجه نبرد و شکست بنو قریظه	47
11- مقطع هفتم: تعیین سرنوشت ازواج مطهرات	50
12- مقطع هشتم: تکمیل شخصیت مسلمان	56
13- مقطع نهم: ازدواج پیامبر اسلام با زینب	60
14- مقطع دهم: امر به کثرت ذکر و تسبیح الله تعالی	66
15- مقطع یازدهم: وظایف رسول الله صلی الله علیه و سلم	69

- 16- مقطع دوازدهم: حکم طلاق قبل از همبستر شدن-----72
- 17- مقطع سیزدهم: خصوصیات پیامبر اسلام-----74
- 18- مقطع چهاردهم: آداب اسلامی-----77
- 19- مقطع پانزدهم: منع ایذاء رسول الله صلی الله علیه و سلم و مؤمنین-----82
- 20- مقطع شانزدهم: فرضیت حجاب-----87
- 21- مقطع هفدهم: تهدید منافقین و وعده قرب قیامت برای کفار-----91
- 22- مقطع هژدهم: هدایات برای مؤمنین-----96
- 23- مقطع نوزدهم: عظمت تکلیف انسان و حمل امانت-----100
- 24- نتیجه-----105
- 25- پیشنهاد-----106
- 26- فهرست آیات-----107
- 27- فهرست احادیث-----109
- 28- فهرست اعلام-----110
- 29- منابع و مصادر-----111

نتیجه

سوره احزاب دارای هفتاد و سه آیت است در آغاز نشأت دین اسلام در مجتمع اسلامی تازه بپا خاسته که رسم و رواجهای جاهلی در آن حاکم بود، و با وجود مشاکلی که بین مشرکین مکه و گروه های دیگر در اطراف مدینه وجود داشت نازل گردید.

سوره احزاب در مجموع روی تسلیم شدن به احکام الهی در هر حالت بویژه در هنگام مشکلات میچرخد که مشتمل است بر معارف، احکام تشریحی، قصص، عبرت ها و مواعظی چند، از آن جمله داستان غزوه احزاب و بنی قریظه.

سوره احزاب با وجود تنوع و تعدد ظاهری موضوعات آن، در آن غرض و موضوع واحدی نهفته است، و میان تمامی آیه ها و موضوعات آن پیوند اجتناب ناپذیر و ناگسستنی با موضوع و غرض اصلی سوره بر قرار است، این وحدت موضوعی از معجزات برتر و مقتضای بلاغت و حکمت الهی است.

وحدت موضوعی و یکپارچگی سوره احزاب حکمت، بلاغت و اعجاز قرآن بلکه از برترین تجلیات اعجاز قرآن است.

قرآن همان طور که در فصاحت الفاظ و شرف معانی خود معجز است در ترتیب و نظم آیات خود نیز معجز است.

سوره احزاب به چندین مقطع تقسیم شده که هر مقطع با مقطع قبلی و بعدی، و مقطع اول با مقطع اخیر، و تمام مقاطع با محور سوره به گونه ای مناسب دارند، این خود نشانگر اعجاز قرآن کریم است که کتاب آفریدگار عالمیان است و تا پایان زندگی دنیا کسی مانند آنرا آورده نمی تواند.

و من الله توفیق

پیشنهاد

سعادت دنیا و آخرت انسانها در کشف و بر رسی بیشتر حقائق کتاب بزرگ آسمانی است. قرآن کتاب خواندنی و معجزه جاودان و سند حقانیت دین اسلام است و پیوسته بسان خورشید تابان بر تاریکی های زمان درخشیده و همه مردم را به تحدی می خواند و نه تنها یکایک دانشمندان، بلکه جملگی ایشان را تا دست به دست هم داه مثل سوره ای از سوره های قرآن بنگارند، از انجام چنین کاری تا قیام قیامت در مانده و ناتوان اند. هرچه بینش ها وسیعتر و دید ها عمیقتر گردد و مطالعه و تحقیق در باره این کتاب بیشتر انجام گیرد، رموز و اسرارش بهتر جلوه گر می شود، و حقائق تازه تری از آن بدست می آید، با وجود این همه درین اواخر دشمنان دین اسلام کوشش کرده اند تا در قرآن شبهاتی ایجاد کرده و به مردم نشان دهند که قرآن کتاب الله تعالی نبوده بلکه ساخته دست بشر است، میگویند: جملات موضوعات آن پراکنده و بدون هیچ ربطی در تمام سوره ها نوشته شده، به جز تعداد اندکی از سوره های کوتاه که یک موضوع را در یک مکان ذکر کرده و بس. و همچنان موضوعاتی که در قرآن ذکر گردیده خیلی موضوعات پیش پا افتاده است که این چنین کتابی شایسته یک شخص عادی نیست چه رسد به خالق عالمیان. علما تا جائی در جواب این بی خردان کتاب ها نوشته و اعجاز قرآن را ثابت ساخته اند، مگر آن نوشته ها کافی نیست باید علما به زبان های مختلف به رد آنها پردازند، من در این رساله خود یکی از شبهات آنها را رد کرده و ثابت ساخته ام که قرآن معجز است به جز الله تعالی کس دیگری مثل آنرا آورده نمی تواند، و قول الله تعالی در ین مورد حق است. از محصلین گرامی خواهشمندم تا شبهاتی را که مستشرقین و بی دینان در مورد قرآن و حدیث وارد کرده اند مطالعه نموده و در رساله های خود به عوض اینکه موضوعات تکراری را گرفته به اندک تغیر عنوان، رساله خود را بنویسند بهتر آن است که جواب دندان شکنی به دشمنان دین بدهند تا از یک طرف حقانیت دین اسلام بر ملا شده و از طرف دیگر اجر عظیم را در آخرت بدست آرند. به امید موفقیت همه برادران در دنیا و آخرت.

مصادر و مصادر

- 1- أحكام القرآن-الامام حجة الاسلام أبي بكر أحمد بن علي الرازي الجصاص المتوفى سنة 370هـ - ضبط نصه وخرج آياته عبد السلام محمد علي شاهين الجزء الاول دار الكتب العلمية بيروت - لبنان الطبعة الاولى 1415 - 1994 م
- 2- اسباب نزول الآيات- ابي الحق على الواحدى النيشابورى- دارالباز للنشر و التوزيع مكة الطبعة 1412ق.
- 3- الاساس فى التفسير- سعيد حوى- دارالسلام للطباعة و النشر و التوزيع- القاهرة. الطبعة 2016 م.
- 4- البحر المحيط فى التفسير- ابوحيان محمد بن يوسف بن على بن يوسف بن حيان الاندلسى ناشر دارالفكر - بيروت - طبعة 1420ق.
- 5- البنايه شرح هدايه- باب قال أنت على مثل امى - ابو محمد محمود بن احمد بن موسى بن احمد حسين الحنفى- الطبعة 1413ق.
- 6- التفسير الموضوعى لسور القرآن الكريم- نخبة من العلماء التفسير و علوم القرآن- جامعة الشارقة للامارات العربية المتحدة الطبعة.1434 ق.
- 7- التفسير الوسيط للقرآن الكريم- محمد سيد طنطاوى- دار نهضة مصر للطباعة و النشر و التوزيع- القاهرة الطبعة 1431ق.
- 8- الجامع لاحكام القرآن- ابو عبدالله محمد بن احمد بن ابى بكر الانصارى الخزرى شمس الدين القرطبى المتوفى 671هجرى- دار عالم الكتب- الرياض. الطبعة 1387ق.
- 9- السيره النبويه - ابو محمد جمال الدين عبدالملك بن هشام بن الحميرى المعافرى الطبعة 1405ق.
- 10- المبسوط للسرخسى - محمد بن احمد بن ابى سهل السرخسى المتوفى: 482هجرى - دارالمعرفه- بيروت. الطبعة 2014 م.
- 11- المحرر الوجيز فى تفسير الكتاب العزيز- ابو محمد عبدالحق بن غالب بن عطيه الاندلسى- ناشر دارالكتب العلميه - لبنان. الطبعة 2015 م.
- 12- المدخل الى القرآن الكريم- دكتور محمد عبدالله دراز- طبعة كويت. الطبعة 2016 م.

- 13- المستدرک علی الصحیحین- ابو عبدالله الحاکم بن محمد بن حمدويه بن نعيم بن الحاکم النیشابوری- المتوفى 405هجرى، الطبعة 2009 م.
- 14- المعجم الكبير للطبرانی- سليمان بن احمد بن ايوب بن مطير اللخمي الشامي ابوالقاسم الطبرانی المتوفى 360- مكتبة بن تيميه القاهره. 2010 م.
- 15- النبأ العظيم- دكتور محمد عبدالله دراز- مطبعه السعادت 1389هجرى.
- 16- انوار التنزيل و اسرار التأويل- ناصرالدين ابوالخير عبدالله بن عمر بن محمد البيضاوى. 1397ق.
- 17- ايسرالتفسير لكلام العلى الكبير- ابى بكر جابر الجزائرى- مكتبة دالعلوم و الحكم المدينه 2009م.
- 18- بحر العلوم- ابوالليث نصر بن محمد بن ابراهيم السمرقندى- مكتبة مشكات الاسلاميه. 1412ق.
- 19- تاج العروس من جواهر القاموس- محمد بن محمد بن عبدالرزاق الحسينى ابوالفضل الملقب بمرتضى الزبيدى المتوفى 1205. الطبعة 2006 م.
- 20- تفسير التحرير و التنوير- محمد الطاهر بن عاشور- مؤسسة التاريخ- بيروت- لبنان. 1423ق.
- 21- تفسير القرآن- محمد متولى الشعراوى- ناشر شركت برتك- مصر. الطبعة 2016 م.
- 22- 17- تفسير القرآن العظيم- ابى الفدا اسماعيل عمر بن كثير- مكتبة الرشد- الرياض. 1422ق.
- 23- تفسير ابن ابى حاتم- ابو محمد عبدالرحمن بن محمد بن ادريش بن المنذر التميمى الرازى بن ابى حاتم المتوفى 327هجرى. الطبعة 1405 ق.
- 24- تفسير الكشاف- جارالله محمد بن عمر بن محمد الزمخشري- دارالكتب العلميه بيروت. 1395ق.
- 25- تفسير مراغى- احمد مصطفى المراغى- دارالفكر للطباعة و النشر و التوزيع- بيروت. 2015 م.
- 26- تفهيم القرآن- ترجمه پستو- سيد ابوالاعلى مودودى- اداره احياءالعلوم بشارور. 1992 م.
- 27- جامع البيان عن تأويل آى القرآن- ابى جعفر محمد بن جرير الطبرى- دار احياء التراث العربى - بيروت- لبنان. 1413ق.
- 28- جلاء الافهام فى فضل الصلاة على محمد خير الانام- محمد بن ابى بكر بن ايوب بن سعد شمس الدين بن قيم الجوزيه المتوفى 751هجرى- دارالعروبه- كويت. 1387ق.
- 29- زادالمسير فى علم التفسير- جمال ال الدين عبدالرحمن بن على بن محمد الجوزى- دارالكتب العلميه - بيروت. 1971 م.
- 30- سنن ابى داود- سليمان بن الاشعث بن اسحاق بن بشر السجستاني- المتوفى 275- محقق:محمد محى الدين عبدالحميد- المكتبة العصريه- بيروت. 1434ق.

- 31- سنن الترمذى- محمد بن عيسى بن سوره بن موسى بن الضحاك الترمذى ابو عيسى-المتوفى 279هجرى.1421ق.
- 32- سنن الكبرى للبيهقى- احمد بن الحسين بن العلى بن موسى ابوبكر البيهقى.1402ق.
- 33- سنن النسائى الكبرى- ابو عبدالحمن احمد بن شعيب النسائى- دارالكتب العلميه بيروت.1387ق.
- 34- صحيح ابن حبان- محمد بن حبان بن احمد بن حبان بن معاذ بن معبد التميمى ابو حاتم.1406ق.
- 35- صحيح بخارى- محمد بن اسماعيل بن ابراهيم بن المغيره البخار ابو عبدالله المتوفى256. الطبعة 1357ق.
- 36- صحيح مسلم- مسلم بن الحجاج ابوالحسن القشيرى النيشابورى- دار احياء التراث العربى- بيروت.1426ق.
- 37- عيون الاثر فى فنون المغازى و الشمائل و السير- محمد بن محمد بن محمد بن احمد سيدالناس اليعمرى الربعى- ناشر دارالقلم بيروت.1418ق.
- 38- فتح البارى شرح صحيح بخارى- احمد بن على بن حجر ابوالفضل العسقلانى الشافعى- دارالمعرفه- بيروت.1424ق.
- 39- 47- فرهنگ فارسى يك جلدى حسن عميد- تهران مؤسسه انتشارات امير كبير طبع 1361.
- 40- فى ظلال القرآن – سيد قطب- ترجمه فارسى خرم دل- نشر احسان- تهران. 1397 شمسى.
- 41- كتاب المغازى- ابو عبدالله محمد بن عمر بن واقد الواقدى المتوفى 207 ناشرعالم الكتب بيروت.1413ق.
- 42- لباب التأويل فى معاني التنزيل- علاء الدين على بن محمد بن ابراهيم بن عمر الشىحي أبو الحسن، المعروف بالخازن- المتوفى: 741هجرى- المحقق: تصحيح محمد علي شاهين- الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت- الطبعة: الأولى - 1415 هـ
- 43- مسند الشافعى- ابى عبدالله محمد بن ادريس الشافعى- دارالكتب العلميه – بيروت.1412ق.
- 44- مصنف ابى شيبة – ابوبكر عبدالله بن محمد بن ابى شيبة العيسى الكوفى المتوفى 234ق الطبعة 1386ق .
- 45- معالم التنزيل فى تفسير القرآن- ابو محمد الحسين بن مسعود البغوى- دارالطبيه للنشر و التوزيع- المتوفى 516هجرى.2014 م.
- 46- معرفة السنن والآثار- ابى بكر احمد بن الحسين البيهقى الخراسانى المتوفى 458هجرى- المحقق: عبدالمعطى امين قلجى- دار قطيبه بيروت الطبعة 1412هجرى.

47- نظم الدرر فى تناسب الآيات و السور- ابى الحسن بن ابراهيم بن عمر البقاعى طبعة دائرة المعارف
العثمانيه- حيدر آباد- الهند. 1884 م.

بخاطر دسترسى به متن كامل اين تحقيق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af